

Lucrarea profesorului Tom Nichols, *Sfârșitul competenței. Discreditația expertizelor și campania împotriva cunoașterii tradiționale* (282 p.), publicată în 2017 de Oxford University Press, tradusă în limba română și **editată la Polirom în 2019**, reprezintă un studiu teoretic de o actualitate irecuzabilă, care aduce în prim-plan un subiect sensibil, voalat într-un titlu cu semnificații profund interpretabile și prezentat într-o abordare mai degrabă civică și existențială decât strict științifică. Background-ul academic al autorului, care este profesor de securitate națională la Colegiul Naval de Război din Statele Unite ale Americii și expert în relații internaționale, împreună cu priceperea sa de a surprinde

mecanisme subtile ale funcționării societății de rând cu fenomenele și procesele sociale, a facilitat operaționalizarea conceptelor precum „competența”, „ignoranța” și „expertiza”, elucidând dimensiuni modest cercetate până în prezent în spațiul academic autohton.

Lucrarea este structurată în șase capitole, fiecare compartimentat în mai multe subcapitole, cu un fir logic pe care autorul îl păstrează consecvent, atenționând asupra interferențelor dintre cunoaștere, educație, media, internet și politică. Laitmotivul existențial străbate fiecare capitol: de ce cetățeanul obișnuit a ajuns să respingă expertiza și să confunde opiniile personale cu faptele verificate? Concluzia autorului, deși alarmantă prin implicațiile sale democratice, este formulată cu o claritate dezarmantă: nu se are în vedere o criză a informației, ci o criză profundă a atitudinii față de cunoaștere ca valoare civică.

Internetul continuă să alimenteze o armată numeroasă de „experți de canapea”, cu care discuțiile în contradictoriu sunt lipsite de sens, deoarece, incompetenți în subiectul dezbaterii, aceștia se dovedesc versați în retorică de marketing și în construcția mărcii personale. Ce armă îi poate sta împotriva unui om de știință, fie el ecologist, imunolog sau resuscitator, educat și competent, dar fără „marca personală” cerută de algoritmiile platformelor digitale? Absurdul acestei realități constă în faptul că pe internet poți găsi confirmare pentru orice opinie, oricât de bizară, multitudinea platformelor publicitare și pseudoștiințifice golind termenul de „verificare” de orice conținut. Aceasta este erudiția specifică erei spațiului cibernetic (*cyber space*): navighezi până când găsești rezultatul dorit.

Gândirea critică este, de asemenea, interpretată pervers în spațiul public contemporan. La urma urmei, ce este gândirea critică? Capacitatea de a explora informații noi și idei alternative fără *pathos*, logic și fără judecată emoțională sau personală. Această abordare necesită o „minte rece”, capacitatea de a analiza, de a trage concluzii, de a verifica și de a verifica dublu, ceea ce reprezintă o muncă plictisitoare și monotona, incompatibilă cu economia atenției bazată pe dopamină electronică. În epoca dependenței de stimulente digitale, ascuțită în primul rând pentru un răspuns emoțional, doar câțiva sunt capabili să gândească cu adevărat critic și să tragă concluzii pe baza faptelor, nu a rezonanței afective.

Anterior, funcția de arbitru epistemic era îndeplinită de jurnalism. Totuși, mass-media s-a retras cel mai rapid din acest rol, substituind conținutul pe care publicul ar trebui să-l studieze cu cel pe care îl dorește, iar scopul oricărui text mediatic a devenit satisfacerea interesului cititorului, menținând în același timp clasamentele și numărul de accesări. De ce, așadar, oamenii rămân hotărât ignoranți și neinformați, chiar și atunci când toate resursele cunoașterii le sunt livrate aproape fără efort? Deoarece acum există prea mult din toate și toate acestea sunt subsumate divertismentului. Oamenii caută constant defecte în cunoștințele expertizelor care să le permită să ignore concluziile și recomandările profesioniștilor care nu le sunt pe plac.

În carte, autorul dedică un spațiu consistent problemei învățământului superior, care a alunecat insidios în logica „clientul are întotdeauna dreptate” și a încetat să cultive specialiști înfomețați de știință. Disponibilitatea pe scară largă a educației universitare, în mod paradoxal, îi face pe

mulți să creadă că au devenit mai inteligenți, când de fapt au dobândit doar cunoaștere iluzorie, susținută de o diplomă de merit îndoielnic. Colegiile și universitățile ar trebui să urmărească formarea unor absolvenți cu pregătire autentică într-o disciplină specifică, cu dorința de a continua să învețe toată viața și cu capacitatea de a fi cetățeni activi. Or, instituția academică a substituit formarea critică cu *gestionarea anxietății clientului-student*, consecințele propagându-se difuz, dar ireversibil, în societate.

Poziția autorului poate fi interpretată, la prima vedere, ca una valabilă exclusiv pentru Statele Unite ale Americii, deoarece abordează cu precădere experiența americană și, chiar dacă uneori atrage sfera politică în analiză, ideile sale se disting prin logică și consistență. Din cauza fenomenului globalizării, situația din majoritatea statelor lumii este similară cu cea din SUA: disputele publice nu mai sunt suficient argumentate și principiale, nivelul cunoștințelor fundamentale a scăzut dramatic, străbătând și limita „ignorantului”, dar și pe cea a „dezinformatului”, îndreptându-se către abisul „agresiv delirant”. Oamenii nu doar cred în diverse ineptii, ci opun activ rezistență procesului de învățare și nu vor să renunțe la convingerile lor eronate, colonizând universul mondial al cunoașterii cu teorii ale conspirației, documente false și citate atribuite greșit.

Autorul oferă și recomandări concrete despre cum să fii înșelat mai puțin, deoarece imposibilitatea de a nu fi înșelat deloc este recunoscută cu onestitate. Toate se rezumă la ascultarea opiniei experților concomitent cu verificarea informației, la rezistența față de ceea ce pare cel mai atractiv și la evitarea căii celei mai puține rezistențe cognitive. Caracterul aplicativ al demersului este completat de analize de caz și exemplificări din viața cotidiană, care fac ca lectura să fie accesibilă și publicului nespecializat, fără a sacrifica rigoarea argumentației. Cercetătorul Tom Nichols nu întinde capcanele confortului intelectual, ci deranjează și provoacă, indiferent de orientarea ideologică a cititorului său.

Studiul realizat de Tom Nichols reprezintă una din cele mai pregnante analize contemporane despre declinul epistemologic și rolul expertizei în democrație, având la bază sociologia cunoașterii, psihologia socială și teoria comunicării, atingând confluența cu filosofia și educația civică. Este de apreciat spiritul de observație al autorului și capacitatea sa de a familiariza publicul larg cu fenomene atât de comune, dar atât de puțin înțelese în profunzimea lor. Fiecare exemplu, caz sau situație adusă în discuție clarifică și îmbogățește demersul analitic, oferindu-le celor interesați accesul la rădăcinile unui fenomen care redefineste democrația în era post-faptică. Prezentarea rezultatelor se distinge prin accesibilitate și competență, iar mesajul lui Tom Nichols rămâne valabil pentru orice comunitate care aspiră la o cultură a dialogului fundamentat pe cunoaștere autentică și responsabilitate civică.

Ruslana GROSU,
doctor în științe politice, conferențiar universitar